

איתן בן-משה

1. התרוקנות

על פי הביוגרפיה שלה, כשקיבלה אגנס מרטין מכתב מבעל הבית שלה, שדרש ממנה לעזוב את דירתה בניו-יורק בשל צו הריסה, היא החליטה שזה הזמן לעזוב את הכרך. אותה תקופה, אותו מקום, אמן אחר - הביוגרפיה של רותקו היא סיפורה של תנועה שעשתה ניסיון כמעט אובדני לייצר מהלך "גבוה", "רוחני", "נשגב", בחברה ובתקופה שבה הקפיטליזם והתיעוש היו בתאוצה מסחררת. הפופ-ארט, לעומתם, הסיק את המסקנות מכך ונכנע כניעה ססגונית ומאושרת לאסתטיקה ולפוליטיקה החדשות. כשסיים רותקו את סדרת ציוריו המפורסמת (שהיום מוצגת קבע בטייט-מודרן), עבור מסעדה נחשבת בניו-יורק, החלה שקיעתו. הוא סרב להעביר את העבודות למקום. בנקודה זאת, הבין רותקו את הפער הגדול בין העולמות שנחשפים בבדים הענקיים לעולם החומרני והנהנתני שבהם יוצגו. סדרתו האחרונה הייתה נטולת צבע כמעט לחלוטין (תהליך צבע הפוך ממרטין, שהצבע הצטרף לעבודותיה רק בשלב מאוחר). מרטין, לעומתו, בחרה להתמקם בחיים אחרים, רחוקים מהקונפליקט. הקונפליקט, עבור מרטין, הוא מצב שאין צורך לשהות בו. היא ממשיכה ממנו הלאה, למרחבים של טוויט קווים, של ויתור מוחלט על ניסיון "לפתור" או "להבין". לדבריה, היא מחפשת את ההשראה הנקייה מכל הפרעה.

כל ניסיון להגדיר את המהלך של אגנס מרטין, מאבד משמעות, מתרוקן דרך החורים המרובעים ברשתות האווריריות שטוותה. כמובן שהיא לא פעלה מחוץ להקשר. ענקי המופשט פעלו לצידה, והיא חלק אינטגרלי ממהלך אמריקאי, שרותקו, פולוק, קליין ואחרים, היו במרכזו. הנראות של עבודותיה גרמה לרבים לקשור אותה עם מינימליזם, הגדרה שהיא התכחשה לה. אולם דווקא היא, יותר מכולם, הפכה לאגדה מהלכת, ועשתה את עבודותיה המהפנטות גם להצעה של דרך חיים. מרטין סתרה באורך חייה את מיתוס האמן הסובל, שנשרף בלהבות נפשו המסוכסכת, שיוצר עד כלות. בשעה שכמה מהבולטים בזרם המופשט של שנות ה-40-50 איבדו עצמם לדעת (רותקו) או נהרגו רוויים באלכוהול (פולוק), ניהלה מרטין אורך חיים רוחני בטבע המדברי של ניו-מקסיקו.

2. b.m.w לבנה

ב-1994 ערך ריצ'ארד פולסקי, סוחר ומומחה לאמנות שנות ה-60, ביקור אצל אגנס מרטין. הוא הופתע לגלות שהיא חיה בחדר עם מיטת יחיד, כשעל הקיר תלוי פוסטר של ג'ורג'יה אוקיף. פולסקי, שידע היטב מהם סכומי העתק שבהם נמכרות עבודותיה, הופתע. היא יכלה לרכוש בלי שום בעיה כל עבודה מקורית של אוקיף, שלא לדבר על היכולת לחיות בארמון טכנולוגי, כמו רבים מהאמנים במעמדה.

מתברר שהפינוק היחיד שהיא הרשתה לעצמה היה B.M.W לבנה.

את שאר הכסף היא השקיעה בקרן שקונה ציורים מזרם האבסטרקט האקספרסיוניסטי ותורמת אותם באופן אנונימי למוזיאונים. בשבילי, שלוש העובדות הללו - ה-B.M.W, הפוסטר של אוקיף, בחירתה באבסטרקט האקספרסיוניסטי - הן שלושה רמזים שיכולים לשמש להתחלת החקירה בעולמה של מרטין.

3. אנטי-חומר

"רק על יסוד ניגולות המקורית של האין יכול להיות-שם של האדם להתקרב אל יש ולעסוק בו...
"ההיות-שם", בהחזיקו את עצמו באין, הוא כבר מעבר ליש בכללותו. אותו היות-מעבר-ליש מכונה בפינו
טרנסצנדנטיות... בלא נגלות מקורית של האין, אין היות-עצמי ואין חירות." ***

על פי היידיגר, ההיתקלות היחידה של האדם עם עצם נוכחותו חייבת לעבור דרך האין, שאותו אנו פוגשים במצבי האימה (פחד ללא מושא) והשעמום (אובדן כל עניין במושאים). רק דרך שהייה, ולו קצרה, במדבר האין, נגלה את ה"היות שם", אותה נוכחות חמקמקה של יש המשוקע באין, כשהתנאי ההכרחי לפגישה איתו הוא נפילת וילון המושאים. אולי את הקרום הראשוני, שלאחריו מתאפשרת הנוכחות, ניסתה מרטין לברוא מחדש כל פעם, אל מול הריק של הבדים הגדולים. בניגוד למסורת המערבית, שאותה המשיכו גם חבריה מזרם המופשט האקספרסיוניסטי, השאירה מרטין ריק גדול בעל נוכחות חזקה כשל ציורי הזן. יתכן שהכירה במה שהמדענים מכירים ומתקשים למדוד, בכך שהאנטי-חומר שכיח ביקום הרבה יותר ממה שסברו. ואם כבר מדע, אז תורת המיתרים, האגדה החדשה של המדע. מרטין הבינה שאין אלו חלקיקים זעוריים שמרכיבים את עולמנו, אלא מיתרים, מצבי רטט שבכל תדר מתגלים, על פי תורת המיתרים, כחלקיק אחר. הקווים הדקיקים שהיא טוותה, קווים בעלי רטט ולא נקודות או כדורים (רוס בלקנר), לא גופים גיאומטריים (מונדריאן) או אמורפיים (פול קלה), לא פסים (ברנט ניומן), קווים דקיקים שהם רק סימון (בגרפיט), היו מבחינתה היסוד הראשוני, שאותו הגדירה כהשראה. את הצורות ואת המבנים השאירה לאחריה.

4. קואן

במיקרו ובמקרו, הרפטיביות היא איכות נוכחת בפעילותה. כבודהיסט העונה שוב ושוב לקואן ** אחד, שעליו בחר לענות כל חייו, היא משרטטת את תשובתה על הבדים. איני יודע מהו אותו קואן, אך מכתביה ומעבודותיה אפשר לנחש שהוא בסגנון הקואן "מהו צליל מחיאת כף יד אחת?", או אולי "מי הוא המביט בי במראה?" בהקשר המקומי, קשה שלא לייצר זיקה בין עבודותיה ובמובן מסוים אפילו אורח חייה, לקופפרמן, ובאופן מיוחד להדפסים שלו. הרפטיביות בכל עבודה, אבל גם בזרוע הארוכה של המהלך ובנשימה הארוכה של החקירה, מזכירה. ההקשר של קופפרמן, ענייני השואה, תמיד נראה לי החלק הפחות מסקרן. התפיסה המטריקסית והריוזומטית* נראית לי איכות מרתקת אצל שניהם. אצל מרטין, נראה שהיא מחפשת את הרווח השקט שבין התחנות, ואילו קופפרמן משמיע רעשים שבדרך. בכתביה, שהם ספק תיאוריה ספק שיר, מרטין טוענת שכל התשובות מצויות ברצפת חדרה, הרהיטים הם רק סוג של איום סנטימנטלי. עבודותיה מנסות שוב ושוב לחשוף את היסודות העדינים עליהם מונח ציור. הציור שלפני הפעולה שיוצרת אותו כ"אירוע". אולי כאן ניתן להזכיר את עבודותיו של עידו בר-אל. גם כאן הציור "מנסה"

להופיע שוב ושוב, כהתפרצות שלפני הציור, שלפני הדימוי. אצל שלושתם (מרטין, קופפרמן, בר-אל), המתווה הוא תמיד של תשתית, של חומר "היולי" לציור.

5. ציפור קוסמית

"אפשר שהאמנות מתחילה עם החיה, לפחות עם החיה התוחמת טריטוריה ובונה בית (שני הדברים קשורים זה בזה, ואף מתמזגים זה עם זה, בתוך מה שנקרא מגורים)...."

"הציפור *Scenopoeetes dentirostris*, השוכנת ביערות הגשם של אוסטרליה, מפילה מן העץ עלים שהיא חותכת מדי בוקר, הופכת אותם כדי שצידם הפנימי, החיזור יותר, יהווה ניגוד לאדמה, בונה לעצמה בתוך כך בימה בבחינת *ready made*, ושרה ממש מעל, על צמח מטפס או על ענף, שיר מורכב הכולל את תוויה שלה ואת תוויהן של ציפורים אחרות שהיא מחקה במרווחים, בה בשעה שהיא חושפת את השורש הצהוב של הנוצות שמתחת למקורה: זאת אמנית מושלמת. לא הסינסתזיות בבשר אלא גושי תחושות בטריטוריה- צבעים, תנוחות וצלילים- הם המתווים יצירת אמנות טוטלית. גושי הצליל הללו הם פזמונים חוזרים; אך ישנם גם פזמוני תנוחה וצבע, ותנוחות וצבעים תמיד חודרים אל תוך הפזמונים. קידות והזדקפויות, קוים, מעגלי צבע. הפזמון החוזר כולו הוא ישות של תחושה. מונומנטים הם פזמונים חוזרים. מבחינה זו, בעל החיים רודף ללא הרף את האמנות." ****

איזו טריטוריה מתווה מרטין? אולי טריטוריה קוסמית. נראה שכל עבודה מייצרת מישור שממשיך לאינסוף. אצל ברנט ניומן אלו פסים, אירקטיים זיכריים שנראה שיפסקו/ יתעייפו ויפלו מעל האטמוספירה האנושית. אצל מרטין, דווקא חולשת הקו, אולי היותו סימון בלבד, מהווה פוטנציאל למרחב תנועה קוסמי. נראה שהיא מבינה את האבסורד שבלנסות לחוג טריטוריה במרחב העצום שמתפשט תוך כדי פעולתה. אך גם היא בשר ודם וכמו *Scenopoeetes dentirostris*, היא קמה בבוקר ומסמנת.

6. רשת

יצא שם לא טוב למילה רשת/ מטריקס- רשת המסמנים חסרי המקור; השעבוד הז'יזקי לתנועה ברשת כהגשמתה הלא ניתנת לשובעה של ה"משוקה העודפת"; הרשתות החברתיות שמייצרות מפגשים אנושיים מועטים ביותר, ביחס לשיעבוד הזמן הפנוי; תוך שיטוט בהן. הרשת הפכה למלכודת שכולנו לכודים בה ומייצרים אותה בו זמנית. כל ניסיון (אבוד) לחתוך ברשת, הופך לתנועה אזורית (מתבודדים בחוות רחוקות שמחוברים לאנרגיה סולארית ולמידע לווייני) או לתנועה אלימה (טרור ממוחשב, הפלת רשתות, הפצת וירוסים).

האם הרשת של מרטין היא אוטופיה ביחסי גוף אדם-רשת? הרשת או ה"מישור הסימבולי", בשפה הפסיכואנליטית, מעלימה את מימד הגוף. תנועה מהירה בין איברי השפה ללא גרביטציה גופנית, ללא ריח ונוכחות הבשר. המפגשים עם הגוף יהיו כאן ברוטאליים וקצרים. ודוגמאות שניתנות שוב ושוב על ידי מנתחי התרבות העכשווית - נפילת מגדלי התאומים, מועדון קרב, סרטי סנאפ, הקופצים בבאנג'י - כמפגשים נואשים וקצרים מאוד עם מימד הגוף.

הרשת של מרטין כרשת "ממשית"? כמטפורה לרקמה של קרני אור, שאינה פנימית ואינה חיצונית לגוף. לא ההילה העגולה של הקדוש ולא הקרן האלוהית שמוטחת מהחלון השמאלי בציורי הקדושים, לא הרשת האוואטארית שנולדה במטריקס ותישאר שם. האם מרטין מציעה מודל אחר ליחסים? האם המודל האורירי בעל האינטימיות הגבוהה ומאוד לא פמיליארית, הוא אפשרי? האם ציוריה מבטאים אפשרות לרכות (לא רוך) ביחסים בין רשת לגוף? יתכן שכבר מאוחר מדי.

* **ריזום** הוא קנה שורש המחבר את הגבעול של פרחים מסוימים ללא פקעת או בצל אל הקרקע באורח אופקי (דוגמאת העשב), שדלז וגוואטרי משתמשים במושג זה כמטאפורה לצורת חשיבה חדשה אשר שונה (אם כי אינה הפוכה), מהחשיבה הלוגוצנטרית, העצית שאפיינה את תרבות המערב. דוגמא עכשווית לחשיבה ריזומטית מובהקת היא מהלך הגלישה באינטרנט אשר במהלכה אין "גזע פעילות" אחד אלה היא מתפשטת כעשב חסר מקור אחד ואשר כיווני ההתפשטות שלו הם בעיקר רוחביים.

הסבר בסיסי על המושג ניתן לקרוא ב:
חיים דעואל לוסקי, מחשבת הריזום- רסלינג 8 – סתיו 2001.

** **קואן** הוא מושג זן בודהיסטי שמשמעותו: אמירה (סיפור, דיאלוג, שאלה) שמורכבת מרעיונות והיבטים שלא ניתן להבינם באופן לוגי. המאמץ האבסורדי לפתור את הקואן מחולל התרחשות רוחנית.

*** **מאמרים- הישות בדרך**. מרטין הידיגר. מ.אוניברסיטאיים להוצאה לאור. ע"מ: 56

**** **מהי פילוסופיה- ז'יל דלז ופליקס גואטרי**. הוצאת רסלינג. ע"מ 202.